

УДК 378.14

О. Пейчева, Р. Келембет

НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ ВНЗ РЕФЕРУВАННЯ АНГЛОМОВНИХ ТЕКСТІВ

Анотація. У статті автори доводять, що процес навчання студентів реферування англomовних текстів доцільно будувати у три етапи. Метою орієнтувального, що складається із двох підетапів: організаційного та пошукового є, відповідно, формування мовних і мовленнєвих навичок планування ходу текстового проекту, а також формування мовленнєвих навичок аналізу текстів. Дальніший етап включає організаційно-сенсовий і композиційний підетапи, що передбачають формування мовних та мовленнєвих навичок і вмінь отримувати необхідну інформацію, а також формування навичок і вмінь створення абзаців і мікротекстів на основі реферування текстів. Головною метою контролюючого етапу є вдосконалення мовленнєвих умінь реферування і корисування складеного тексту. До кожного з етапів автори пропонують алгоритм вправ, що забезпечують досягнення мети кожного з етапів.

Ключові слова: текст, етапи навчання, реферат, мовленнєві навички, мовні навички.

Peycheva H., Kelembet R. High School Students' Teaching to Summarize English Texts.

This research is devoted to some aspects of teaching students to summarize English texts. In the introduction the authors prove the importance of the problem, defines the aim, distinguishes the main tasks of the research. In the first part, which is a theoretical one, the main requirements for a summary such as: objectivity, completeness and unity of form are described. The analysis of literature helps the authors define the following stages in the process of teaching pupils to give summary of a text: study reading, preliminary analysis; careful reading, in-depth analysis; organization and rearrangement selections according to their thematic focus; drawing up a logical plan of a text. The researchers underline that when writing summary, the following basic methods are used: citation, paraphrasing, replacement, omission and combination. The citation is a verbatim reproduction of the original document; paraphrasing is a partial change (downsizing, merger, replacement, grouping, and other similar procedures) of primary document text; replacement – replace selected text if it does not distort the meaning of the document; the omission – omission of a word or phrase without distorting the semantic content of the text of the abstract; combination – an operation in which two or more sentences which have similar elements, place each other, forming a complex structure, when such components are used only once. The teaching process of students, in our opinion, may involve three stages. Directing stage that consists of two sub-stages: organizational and cognitive. The purpose of the organizational sub-step is the formation of language and speech skills of planning a text project. The purpose of the search and cognitive sub-step is to develop speech skills of texts analysis. The stage of realization includes organizational and semantic composition sub-stages. The first sub-step is provided to form language and speech skills to get the necessary information, the aim of the next one is to form skills of creation paragraph and micro-based summarization of texts. The main goal of the controlling stage is to form language skills of abstracting and adjusting of a text.

Key words: text, stages of teaching, summary, language skills, speech skills.

Актуальність дослідження обумовлено низкою факторів. По-перше, за умов комунікативно-когнітивного підходу, на якому ґрунтується сучасна методика навчання іноземних мов, текст, як результат мовленнєвої діяльності, знаходиться в центрі процесу навчання, оскільки головною практичною метою навчання є формування умінь розуміння текстів (відносно рецептивних видів мовленнєвої діяльності) і умінь самостійного породження текстів (відносно продуктивних видів). Отже, текстоцентризм є однією з визначальних характеристик процесу навчання іноземних мов на сучасному етапі. По-друге, відповідно до програми «English for Specific Purposes» метою навчання іноземних мов є досягнення студентами такого рівня комунікативної компетентності, що дозволяє здійснювати комунікацію в межах професійної галузі. Основу комунікативної компетентності складають комунікативні вміння: говоріння, читання, аудіювання і письмо. За таких умов навчання реферування як виду мовленнєвої діяльності може стати основою для вдосконалення інших видів мовленнєвої діяльності, зокрема, письма, відповідно до принципу взаємозв'язку навчання основних видів мовленнєвої діяльності.

Аналіз публікацій свідчить, що наукова обробка інформаційних джерел була і залишається об'єктом досліджень фахівців різних галузей. Так, теоретичні засади наукової обробки документів вивчали Є. Шамурін, В. Удалова, Н. Кушнарєнко, О. Паньків, В. Шейко, зокрема ними проаналізовано поняття наукової обробки текстів, визначено і охарактеризовано її види. Деякі методичні аспекти навчання наукової обробки текстів, зокрема оцінювання рівня сформованості умінь і навичок реферування професійно орієнтованих текстів, знайшли своє відображення в дослідженнях Т. Корж.

Паралельно, на тлі великої кількості публікацій щодо теоретичних питань визначеної проблеми, недостатньо опрацьованими залишаються методичні аспекти навчання студентів реферування англomовних текстів за фахом, що і є метою нашої статті.

Виклад основного матеріалу. Реферування належить до аналітико-синтетичних процесів, сутність якого полягає в інформаційній компресії певного документу, що дозволяє отримувати вторинну інформацію у вигляді реферату.

Реферат – це стислий точний виклад змісту документу, який поєднує основні фактичні відомості та висновки без додаткової інтерпретації або критичних зауважень автора реферату. Основне призначення реферату – забезпечення орієнтування в інформаційному просторі. Сутність реферування полягає в максимальному скороченні обсягу джерела інформації із суттєвим збереженням його основного змісту. Принциповою основою для такої компресії інформації є надмірність мови, відсутність однозначної відповідності між змістом думки та формою мовленнєвого твору, який цю думку висловлює.

Основні пункти, що має містити реферат, є такими:

1. Предметна рубрика, де вказується галузь або розділ знань, до якого належить матеріал, що реферується.

2. Тема реферату, тобто більш вузька предметна співвіднесеність першоджерел(а).

3. Головна думка матеріалу, що реферується. Зазвичай у самому джерелі головна думка стає ясною після прочитання всього матеріалу. У рефераті з неї починається виклад змісту. Вона передує всім висновкам та доказам. Послідовність викладу необхідна для того, щоб зорієнтувати читача щодо основного змісту джерела та його перспективної цінності. Референту треба вміти стисло сформулювати головну думку першоджерела, не додаючи власних коментарів.

4. Виклад змісту, що відбувається в послідовності оригіналу за розділами, параграфами. Зазвичай формулюється питання, після якого надається висновок та необхідні докази. У цьому випадку для забезпечення зв'язності основних моментів із тексту оригіналу запозичують деякі сполучники та певні звороти. Але логіка викладу може не збігатися з логікою викладу в першоджерелі. Тоді референт додає до тексту сполучники та необхідні звороти (за необхідності – речення), що відсутні в мові оригіналу, які допоможуть якомога краще розкрити зміст першоджерела.

5. Висновки автора. В переважній більшості випадків висновки автора відповідають головній думці. Якщо ж висновки автора в оригіналі відсутні, то й цей пункт реферату не потрібен.

Схарактеризуємо низку вимог до реферату:

1. Об'єктивність – полягає, у першу чергу, у тому, що як відбір матеріалу для реферування, так і виклад сутності роботи, обсяг реферату, ступінь деталізації тощо мають визначатися теоретичним та практичним значенням тексту, який підлягає реферуванню, а не особистими поглядами або науковою зацікавленістю референта. Завдання референта – чітка, лаконічна та об'єктивна інформація про зміст роботи, а не її критичне рецензування.

2. Повнота реферату – правильне відображення сутності, та змісту публікації, яка реферується, відповідність до обсягу, призначення та характеру роботи, точність в передачі її змісту.

3. Єдність форми, під якою розуміють стиль реферату та його термінологію.

Аналіз функціонального підходу до здійснення реферування [3, 4, 5] робить можливим надання рекомендацій загального характеру.

1. *Етапи роботи із укладання реферату.* Укладання реферату є смисловим згортанням первинного документа, яке поєднує декілька підетапів. Зокрема, підетап *ознайомлювального читання та попереднього аналізу* передбачає вивчення документа із заголовка, довідкового апарату, рубрик у тексті, висновків і резюме. Основна мета оглядового аналізу полягає в здобутті враження про первинний документ загалом, його проблематику і структуру. Наступний підетап передбачає уважне прочитання і поглиблений аналіз тексту. Мета – детальне ознайомлення із первинним документом, виключення несуттєвих даних або елементів, щоб отримати чітке уявлення про об'єкт роботи, її властивості, мету твору, застосовані методи, основні результати й висновки автора, ступінь реалізації й галузі застосування даних із першоджерела. Наступним підетапом є *організація і перегрупування виділених фрагментів* відповідно до їх тематичної спрямованості. Потім відбувається складання логічного плану тексту. Виділені ключові фрагменти спочатку виписуються (або підкреслюються) в тому порядку, в якому вони зустрілися в першоджерелі. Після цього вони групуються за тематичним принципом довкола декількох великих підтем, що розвивають головну тему тексту. Цей матеріал є основою для складання реферату.

2. *Основні способи реферативного викладу.* Під час написання рефератів рекомендується використовувати такі основні способи реферативного викладу: цитування, тобто дослівне відтворення фрагментів первинного документа; перефразування, що передбачає часткову зміну (скорочення, об'єднання, заміну, згрупування та інші подібні процедури) окремих фрагментів тексту первинного документа; заміщення – заміна фрагменту тексту (речення загалом, його частини, словосполучення чи слова), якщо це не спотворює зміст документа; опущення – пропуск слова чи словосполучення без спотворення смислового змісту тексту реферату. Пропустити можна дані пояснювального характеру, роз'яснення або ілюстрації до основних положень реферованого документа; суміщення – операція, за якої два або кілька речень, де є подібні елементи, накладають одне на одне, утворюючи складну конструкцію, коли подібні компоненти використовуються лише один раз.

Аналіз методичних джерел [1, 2, 3] дає підстави стверджувати, що процес навчання студентів реферування англомовних текстів може включати три етапи. **Орієнтувальний етап**, що складається із двох підетапів: *організаційного* та *пошукового*. Метою *організаційного* підетапу є формування мовних і мовленнєвих навичок планування ходу текстового проекту. Метою *пошукового* підетапу є формування мовленнєвих навичок аналізу текстів. **Діяльнісний етап** включає *організаційно-сенсовий* і *композиційний* підетапи. Першим підетапом передбачено формування мовних та мовленнєвих навичок і вмінь отримувати необхідну інформацію, метою *композиційного* підетапу є

формування навичок і вмінь створення абзаців і мікротекстів на основі реферування текстів. Головною метою **контролюючого етапу** є вдосконалення мовленнєвих умінь реферування і коригування складеного тексту.

Під час реалізації кожного з етапів, студентам пропонується виконати низку вправ, загальний алгоритм супроводу кожного з виокремлених етапів забезпечується певною низкою вправ. Представимо вправи, що використовуються на організаційному та пошуковому підетапах. На першому етапі, коли студентам бракує знань, доцільно акцентувати увагу на навчання основним елементам ознайомлювального, поглибленого та реферативно-перекладного читання, тобто показати студенту напрям, завдяки якому він зможе зрозуміти будь-який текст, що вивчається. Відповідно, визначаємо уміння і навички, які необхідно сформувати на даному етапі: вдумливо читати та аналізувати первинний текст; визначати його тему і проблематику; виділяти основну і другорядну інформацію; визначити послідовність викладення матеріалу; визначити стильові особливості тексту; знаходити необхідні посилання, формулювання; читати схеми і формули.

Сформувати вищезгадані вміння та навички можна за допомогою виконання наступних завдань:

1. Прочитайте текст та перекладіть його українською мовою.
2. Визначте тему і проблему тексту.
3. Знайдіть в тексті речення або вислови, які могли б служити його заголовком.
4. Визначте і випишіть речення, які передають його основну ідею.
5. Визначте кількість фактів, що містяться в тексті.
6. Виділіть речення або вислови, які, на вашу думку, могли би бути пунктами плану тексту; випишіть їх.
7. Складіть план у вигляді питань.
8. Знайдіть у кожному абзаці головну (основну) інформацію та додаткову (пояснювальну) інформацію.
9. Випишіть слова, які свідчать про причинно-наслідкові відносини.
10. Знайдіть слова, що часто повторюються і свідчать про необхідність здійснення тієї або іншої дії.
11. Складіть таблицю, в ліву частину якої випишіть спеціальні терміни, а в праву – їх тлумачення.
12. Знайдіть в тексті формули і запишіть їх словами.

Наведемо конкретний приклад вправи. **Task:** In some days you'll present the text of your tour project to the general manager of your tourist company. You are to check up your profile and add necessary words and word-combinations for making your text understandable and vivid.

Проаналізуємо цю вправу, по-перше, вона є рецептивно-продуктивною, умовно-комунікативною. Основна її мета полягає в тому, щоб навчити студентів виокремлювати головні (ключові) та другорядні (не ключові) речення в абзаці, поєднувати речення в абзаці за допомогою засобів міжфразового зв'язку, створювати власний мікротекст дескриптивного характеру, добирати та аналізувати тексти.

На **діяльнісному етапі** виконується група вправ для навчання отримання необхідної інформації. Саме на цьому етапі здійснюється навчання синтезування і згортання інформації, основними методами яких є цитування, перефразування та інтерпретація. На даному етапі студентам слід набути наступних вмінь: визначити і чітко формулювати тему майбутньої роботи; формулювати її цілі та завдання; оцінювати важливість інформації, наданої у первинному тексті, для створення власного вторинного тексту; відбирати і систематизувати матеріал; виконувати змістовну і мовну компресію тексту; робити узагальнення та висновки.

Пропонуємо алгоритм вправ, які, на наш погляд, доцільно використовувати на даному етапі:

1. Знайдіть в тексті абзаци, що містять конкретну інформацію.

2. Підкресліть речення, що містять основні положення (тези).

3. Опустіть всі вставні речення в абзаци, вставні слова в реченні і описові (підрядні) речення.

4. Опустіть другорядні визначення.

5. Замініть в реченнях описи або підрядні речення об'ємними словами (наприклад: unequalled, available).

6. Визначте речення, що містять ілюстративний матеріал (приклади, цифрові дані, опис експериментів).

7. Опустіть приклади, окрім фактів (або даних), в яких міститься важлива інформація.

8. Опустіть факти, які логічно слідують із вищесказаного.

9. Опустіть всі повтори.

10. Узагальніть 3-5 речень в одне.

11. Випишіть ключові слова (словосполучення).

12. Перегрупуйте ключові фрагменти тексту.

Головною метою контролюючого етапу є вдосконалення мовленнєвих умінь реферування і коригування складеного тексту.

Отже, обгрунтовані етапи і запропонований алгоритм вправ, що супроводжує кожен етап, допоможуть виклада-

чеві немовного ВНЗ навчити студентів реферувати англomовний текст.

Перспективу подальшої наукової розвідки вбачаємо в обгрунтуванні умов, що сприяють ефективному навчанню студентів реферування англomовних текстів.

Список використаних джерел:

1. Аннотирование и реферирование : пособие по английскому языку / Г.И. Славина, З.С. Харьковский, Е.А. Антонова, М.А. Рыбакина. – М. : Высш. шк., 1991. –156 с.
2. Варенко В.М. Референтна справа : навчальний посібник / В.М. Варенко. –К. : Кондор, 2008. – 212 с.
3. Вороніна К.В. Основи перекладацького анування і реферування текстів різних типів і жанрів : навчальний посібник / К.В. Вороніна. –Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2013. – 120 с.
4. Егорова Е.К. Основы аннотирования и реферирования английского текста : методические рекомендации [для преподавателей и студентов] // Е.К. Егорова, С.И. Калинина. – М., 1974. –16 с.
5. Маркушевская Л. П. Аннотирование и реферирование : методические рекомендации для самостоятельной работы студентов / Л.П. Маркушевская, Ю.А. Цапаева. – СПб. : СПб ГУ ИТМО, 2008. – 51 с.

УДК 371.133.13

Л.С. Перетяга

ОЗНАЙОМЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ З БУДОВОЮ І РОБОТОЮ ГОЛОСОВОГО АПАРАТУ ЯК ПОЧАТКОВИЙ ЕТАП В РОБОТІ НАД ГОЛОСОМ

Анотація. У статті висвітлено питання розповсюдженості порушень голосу серед педагогів. На думку автора однією із головних причин виникнення проблем з голосом у педагогів є недостатня підготовленість майбутніх учителів до голосових навантажень. Розкрито необхідність оволодіння голосовою культурою майбутніми вчителями під час навчання в педагогічному навчальному закладі. Визначено, що робота над голосом обов'язково повинна починатись з детального вивчення студентами анатомічної будови голосового апарату, а також фізіології фонації.

Ключові слова: голос, голосова культура, майбутні вчителі, голосовий апарат, фонація, порушення голосу.

Acquaintance of prospective teachers with the building and work of voice apparatus as an initial stage in the work at voice

In the article the author touches one of the actual problems of the modernity - search for effective ways concerning the lowering spreading of voice breaches among teachers. Voice is the main instrument for teachers but it also causes the biggest number of problems. This fact is confirmed by statistic data of doctors-phoniatrists who state that about 86% of teachers of schools providing general education have voice breaches. Voice breaches appear in the most efficient age (25-55 years old) causing long disability to work and sometimes disablement, depriving the society of qualified staff.

One of the main reasons which promotes to increasing of number of voice breaches among teachers is unreadiness of prospective teachers for voice loading. And though there are many methods today in the sphere of getting speaking (actor) voice (I. Kozlyannikova, M. Knebel, N. Petrova, I. Promtova, S. Savkova, E. Sarycheva, K. Stanislavskiy and others), researches of acoustics peculiarities of the phonation (L. Dmitriev, M. Zhinkin, A. Muzenhold, S. Rzhovkin, A. Rudakov, R. Usson), researches of psysiological base of voice training (M. Grachova, K. Zlobin, I. Pavlov, I. Sechenov, F. Frolov, O. Yakovenko and others) but all of them are not used in proper way in the professional teacher training.

There is an opinion that increased voice loading is harmful factor which can cause development of professional pathology. Some scientists (L. Rudin, Z. Anikeeva, V. Morozov) think that professional selection according to medical indexes must be before any activity connected with increased voice loading. But it is very difficult to do it in practice as today there are no legislative acts which regulate such inspections of school leavers; medical examination on the form 086U does not foresee medical examination by phoniast, specialist who could give qualified conclusion about state of voice apparatus; there are very few such specialists; today there is no clear generally accepted list of generally accepted contra indications about voice and speech professions.

In author's opinion, the more efficient way of lowering spreading voice breaches among teachers is special training of voice apparatus for voice loading during their learning in pedagogic educational institutions. According to the results of the research school leavers who enter pedagogic educational institutions, are young people who don't have voice problems yet. But after teaching during pedagogic practice majority of students (63%) felt different problems with voice: voice tiredness, painful feeling in the throat, absence of loud voice, husky voice, absence of emotional and intonational expressiveness, cough during speaking, etc.

So, we can make a conclusion that while entering pedagogic educational institutions students have healthy voice apparatus but they can't use it effectively and correctly. We think that the programs of educational institutions which prepare specialists of voice and speech professions must include voice training which is directed for mastering skills of correct and effective use of voice by students.

Authors considers the voice culture as complex of necessary knowledge and skills which let the representatives of voice and speech professions (teachers) use their voice apparatus correctly and effectively in the process of their professional activity. In the base of voice culture we can see axiological attitude to the voice as the main and fragile instrument of professional activity. In order to master voice apparatus correctly it is necessary to have clear idea about its building and work. Study of knowledge level of students concerning building and functions of voice apparatus showed its rather low level. The author is sure that work concerning the improvement of voice data of students must begin with learning its building and functions of voice apparatus which lets prospective teachers not only care about their main instrument of the professional activity but also understand the processes which take place on the stage of improvement of voice qualities.

Key words: voice, voice culture, prospective teachers, voice apparatus, phonation, voice breaches.

Голос для педагогів є основним робочим інструментом [3, 7]. І саме він приносить більше за все проблем, про що свідчать статистичні дані лікарів-фоніаторів, які констатують порушення голосу у 65% педагогів [3, 8]. За дани-

ми С.Романенко 86% вчителів загальноосвітніх шкіл мають функціональні порушення голосу, тобто такі розлади голосової функції, при яких не спостерігається виражених органічних порушень у голосовому апараті, але є наявні